

สัญญาณเตือนภัยการตกแต่งบัญชีในงบการเงิน
ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

The Warning Signs in Financial Statements of Creative Accounting
in Financial Statements of Companies Listed
on The Stock Exchange of Thailand

วันสิริ ประเสริฐทรัพย์

Vansiri Prasoehtthap

สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

Department of Accounting, Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

Corresponding author E-mail: vansiri.p@rmutp.ac.th

Received: February 8, 2024; Revised: June 13, 2024; Accepted: August 2, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัญญาณเตือนภัย การตกแต่งบัญชีในงบการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยใช้แนวทางพิจารณาสัญญาณเตือนภัยการตกแต่งบัญชีในงบการเงิน จากแนวคิดปัญหาตัวแทน ทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต การกำกับดูแลกิจการ และการวิเคราะห์งบการเงิน สรุปสัญญาณเตือนภัยการตกแต่งบัญชีในงบการเงิน ได้แก่ อัตราส่วนทางการเงิน การตกแต่งบัญชีสินทรัพย์หรือหนี้สิน การรับรู้รายได้หรือค่าใช้จ่าย กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน รายการระหว่างบริษัทที่เกี่ยวข้องกัน รายการที่ใช้ดุลยพินิจผู้บริหาร ความอิสระของคณะกรรมการบริษัท แรงจูงใจ โอกาส และการหาเหตุกระทำผิด ความอิสระของผู้สอบบัญชี และการแสดงความเห็นรายงานของผู้สอบบัญชี เพื่อเป็นประโยชน์นักลงทุนในการนำไปใช้ในการติดตามข้อมูลการลงทุน ให้รู้ทันฐานะการเงินและผลการดำเนินงานที่แท้จริงของบริษัท ความมีประสิทธิผลตามหลักการกำกับดูแลกิจการ และข้อระมัดระวังในการปฏิบัติงานตรวจสอบของผู้สอบบัญชี

คำสำคัญ: สัญญาณเตือนภัย, การตกแต่งบัญชี, งบการเงิน

Abstract

This academic article aimed to study the warning signs of creative accounting in financial statements of companies listed on the Stock Exchange of Thailand based on actual situations both domestically and internationally by using the considering guidelines for warning signs of creative accounting in financial statements from the concept of agent problem, fraud triangle theory, corporate governance, and financial statement analysis. The collected data was summarized to create the warning signs of creative accounting in financial statements namely

financial ratios, asset or liability creative accounting, account recognition of income or expenses, cash flow from operating activities, transactions between related companies, transactions of management manipulation, the independence of the company's board of directors, motivation, opportunities, and the reasons for misconduct, independence of the auditor, and opinions on the auditor's report. The result can be benefited for investors to be aware of investment information, financial status, the actual operating results of the companies, the effectiveness of the corporate governance principles, and the precautions in the auditor's auditing work.

Keywords: Warning Signs, Creative Accounting, Financial Statements

บทนำ

ปัจจุบันปัญหาการทุจริตในหลายธุรกิจทั้งในประเทศและต่างประเทศ ยังมีมาต่อเนื่องและเพิ่มขึ้น สะท้อนว่าวงการเงินมีการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ เช่น ในต่างประเทศปี 2564 บริษัทบริหารหนี้ด้วยคุณภาพรายใหญ่ของรัฐบาลจีน มีความล้มเหลวในการควบคุมภายในและการควบคุมความเสี่ยง และมีการตกแต่งบัญชีในงบการเงิน ในขณะที่ในประเทศไทย คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ได้สั่งให้มีการรายงานข้อเท็จจริงของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ในประเทศไทยหลายบริษัท เช่น ในปี 2566 มีการตกแต่งบัญชีและทำธุรกรรมอำพรางโดยมีการทำยอดขายไม่เกิดขึ้นจริง ให้เครดิตเทอมลูกหนี้โดยไม่มีการจัดส่งสินค้าจริง มีลูกหนี้ไม่มีตัวตนจำนวนมาก นอกจากนี้ในปี 2564 พบว่ากรรมการบริษัทและผู้บริหาร ร่วมกันทุจริตการซื้อสินค้าที่ไม่เกิดขึ้นจริง และในปี 2561 มีกรรมการบริษัทและผู้บริหารร่วมกัน นำเงินรายรับของบริษัทไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน มีผลทำให้การบันทึกบัญชีในงบการเงินไม่ถูกต้อง รายการเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นส่งผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้เสียในตลาดทุนอย่างมาก

งบการเงิน (Financial Statements) เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับฐานะการเงิน งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสด และหมายเหตุประกอบงบการเงิน ของกิจการอย่างมีแบบแผน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงิน ผลการดำเนินงาน และกระแสเงินสดของกิจการ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจของผู้ใช้งบการเงิน อย่างไรก็ตามผลการดำเนินงานที่ดีในงบการเงินของแต่ละบริษัท ก็ได้ให้ความหมายว่าฐานะทางการเงินของบริษัทนั้น ๆ ดีจริงเสมอไป เพราะปัจจุบันมีการบันทึกรายการบัญชีที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ความไม่รู้หรือความจงใจที่จะสร้างกลวงในงบการเงิน เพื่อบิดเบือนการรายงานฐานะการเงินและผลการดำเนินงานที่อาจส่งผลให้เกิดผลความเสียหายต่อสาธารณะ

การตกแต่งบัญชี (Creative Accounting) คำจำกัดง่าย ๆ คือ การตกแต่งบัญชีในงบการเงิน เป็นการเปลี่ยนรูปตัวเลขทางการเงินจากอะไรที่เป็นจริง จะถูกทำให้เป็นไปตามที่บุคคลนั้นต้องการ โดยทำให้เกิดความได้เปรียบทางกฎหมาย หรือเพิกเฉยต่อกฎ มีชื่ออื่นที่ใช้ เช่น วิธีการบริหารรายได้ (Earnings Management) ผู้บริหารสามารถเลือกตั้งนโยบายการบัญชีตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน ในวิธีที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อราคาตลาดหุ้นของบริษัทของตน การบริหารรายได้นี้สามารถตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน โดยการสร้างรายได้ที่เป็นไปไม่ได้ ให้เป็นไปได้ ด้วยความชำนาญ

สัญญาณเตือนภัยในงบการเงิน (Warning Signs in Financial Statements) ผู้เขียนใช้คำนี้ในความหมาย การรู้เท่าทัน กลอุบาย กลลวงต่าง ๆ ทางงบการเงิน การปกปิดและตกแต่งตัวเลขบัญชี ทำให้สาธารณชน เข้าใจผิดฐานะการเงินที่แท้จริง ทั้งตัวเลขรายได้ กำไร และหนี้สินมากมาย รวมถึงประเด็นเกี่ยวกับมาตรฐาน การรายงานทางการเงิน ตลอดจนจรรยาบรรณผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับบัญชี และผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด

สัญญาณเตือนภัยคุณภาพงบการเงินจากงานวิจัยที่ผ่านมา พิจารณาจากงบการเงิน เช่นรายได้ ค่าใช้จ่าย (กมลชนก สกกุลเจริญ, 2562, น. 169) อัตราส่วนทางการเงิน (ณปภัช จารุแพทย์ และพรพิพัฒน์ จูฑา, 2563, น. 42) การแสดงความเห็นของผู้สอบบัญชี (วันสิริ ประเสริฐทรัพย์, 2565, น. 16) การกำกับดูแลกิจการ (Hamdan, 2020, p. 135) และแรงจูงใจการทุจริตในงบการเงิน (กมลชนก สกกุลเจริญ, 2562, น. 173) ดังนั้น บทเรียนจากการทุจริต ทางด้านรายงานทางการเงิน ทั้งในและต่างประเทศ ทำให้เกิดการเรียนรู้กลอุบายต่าง ๆ ในการตกแต่งบัญชี รวมถึง แรงจูงใจ ซึ่งเป็นเรื่องให้ผู้ลงทุนควรให้ความสำคัญและศึกษาเพิ่มเติม ความระมัดระวังในการอ่าน งบการเงิน เพื่อทำความเข้าใจสัญญาณเตือนภัย ให้รู้ทันฐานะการเงินและผลการดำเนินงานที่แท้จริงของบริษัท ส่งเสริมให้เกิด ความมีประสิทธิภาพตามหลักการกำกับดูแลกิจการ (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2560) และข้อระมัดระวังในการปฏิบัติงานตรวจสอบของผู้สอบบัญชี

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากแนวคิดทฤษฎีตัวแทน (Agency theory) ตัวแทนคือฝ่ายบริหาร และตัวการคือผู้ถือหุ้น ปัญหาตัวแทน เกิดจากความขัดแย้งผลประโยชน์ของฝ่ายบริหาร และการสื่อสารข้อมูลงบการเงินที่ไม่เท่ากันระหว่างฝ่ายบริหาร และผู้ถือหุ้น ดังนั้น เพื่อลดปัญหาตัวแทน บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ หน่วยงานกำกับดูแล จึงมีการ ประกาศหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี (CG Code 2560) สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาด หลักทรัพย์ (2560) หนึ่งในหลักการสำคัญ คือ การแต่งตั้งคณะกรรมการบริษัทเพื่อมาถ่วงดุลฝ่ายบริหาร รักษาไว้ซึ่ง ผลประโยชน์ผู้ถือหุ้นและผู้มีส่วนได้เสีย ประกอบด้วยคณะกรรมการที่มีความอิสระ มีความเชี่ยวชาญทางการเงินและ บัญชี กำกับดูแลคุณภาพงบการเงินที่จัดทำโดยผู้บริหารที่เรียกว่าคณะกรรมการตรวจสอบ ผ่านการประสานและ สื่อสารผลการตรวจสอบงบการเงินจากผู้สอบบัญชีเพื่อปรับปรุงให้งบการเงินมีคุณภาพ และการคัดเลือกผู้สอบบัญชี ที่มีคุณภาพตรวจสอบเพื่อให้งบการเงินมีคุณภาพ (วันสิริ ประเสริฐทรัพย์, 2565, น. 16) อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมายังพบ ปัญหากบการเงินที่ผ่านการตรวจสอบของผู้สอบบัญชีจากสำนักงานสอบบัญชีที่ได้รับความเห็นชอบจาก คณะกรรมการหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ มีการแสดงข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ทำให้ผู้ลงทุนหลายคนกำลังสงสัยใน บริษัทที่ตนลงทุนว่างบการเงิน ที่นำมาแสดงให้ดูนั้นเป็นจริงและถูกต้อง มีการตกแต่งบัญชีในงบการเงินหรือไม่ ดังนั้น การมีแนวทางในการพิจารณาสัญญาณเตือนภัยการตกแต่งตัวเลขบัญชีในงบการเงิน จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ถือหุ้น และผู้มีส่วนได้เสียเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจและรู้เท่าทันกลลวงในงบการเงิน

จากแนวคิด ทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต (Fraud Triangle) Cressey (1953) สาเหตุการกระทำทุจริตจาก 3 มุมมอง ได้แก่ โอกาส (Opportunity) แรงจูงใจหรือแรงกดดัน (Motivation or Pressure) และหาเหตุผลกระทำผิด (Rationalization) สามารถสรุปสาเหตุจากมุมมองแรงจูงใจหรือกดดัน ได้แก่ เพื่อรักษาราคาหุ้น แสดงกำไร เกินความจริง ความคาดหวังในเรื่องผลตอบแทนของฝ่ายบริหาร แสดงความมั่นคงเพื่อให้มั่นใจว่าสินเชื่อยังอยู่ในระดับดี และต้นทุนในการกู้ยืมต่ำ หรือถ้าบริษัทวางแผนจะออกหุ้น ผลประกอบการดี จะสร้างความมั่นใจ ส่งผลให้ราคาหุ้นสูง

สำหรับการนำเสนอมุมมองโอกาส เกิดจากสภาพแวดล้อมการควบคุมภายในที่มีจุดอ่อน คณะกรรมการบริษัทกำกับดูแลกิจการที่ไม่เข้มแข็ง ไม่อิสระ ผู้ตรวจสอบภายในไม่เข้มแข็ง คณะกรรมการตรวจสอบ ขาดการกำกับดูแลคุณภาพงบการเงินผ่านผู้สอบบัญชี และมุมมองหาเหตุผลแห่งการกระทำผิด จากมาตรฐานการรายงานทางการเงินที่ยืดหยุ่น เปิดช่องให้เกิดการใช้ประโยชน์ในการนำไปใช้เพื่อเอื้อประโยชน์ในการตกแต่งตัวเลขในงบการเงิน เป็นต้น

ดังนั้น จากทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต สำหรับในมุมมองโอกาส ระบบการควบคุมภายในที่ไม่ดี กลไกการกำกับดูแลกิจการไม่เข้มแข็ง การตกแต่งผลการดำเนินงาน ในภาวะเศรษฐกิจถดถอย บริษัทต้องการแสดงผลการดำเนินงานให้ดีกว่าบริษัทอื่น หรือกำลังมีแผนที่จะขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ หรือมุมมองแรงจูงใจหรือแรงกดดันจากสถาบันการเงินที่ให้ผู้ต้องรักษาอัตราส่วนทางการเงินตามที่ระบุไว้ในสัญญาเงินกู้ จึงทำให้มีแรงจูงใจในการตกแต่งบัญชีในงบการเงิน และในมุมมองการหาเหตุผลการกระทำผิด อาจเกิดจากช่องว่าง บทลงโทษ หรือกฎระเบียบที่ไม่รัดกุม รวมถึงช่องโหว่มาตรฐานการรายงานทางการเงิน ดังนั้น ถือเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการตรวจพบสัญญาณอันตรายจากงบการเงิน และบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ ในการส่งสัญญาณ เป็นบุคคลที่ถูกแต่งตั้งโดยผู้ถือหุ้นที่มีความอิสระ มีส่วนสำคัญในหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี คือ ผู้สอบบัญชี ผ่านการประสานและสื่อสารกับคณะกรรมการตรวจสอบ ในการสร้างความเชื่อมั่นต่อคุณภาพงบการเงินสำหรับผู้มีส่วนได้เสีย

ผู้สอบบัญชี ต้องมีความอิสระ ตามจรรยาบรรณวิชาชีพบัญชี และปฏิบัติงานตรวจสอบ ด้วยความระมัดระวังรอบคอบ ในการพิจารณาความเสี่ยง ประเมินจุดบกพร่องการควบคุมภายใน การแทรกแซงของผู้บริหาร ในการทำทุจริตได้หรือไม่ ตระหนักถึงความรับผิดชอบเกี่ยวกับการพิจารณาการทุจริต ในการตรวจสอบงบการเงิน ตามมาตรฐานการสอบบัญชีรหัส 240 (สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2559ก, น. 8) นอกจากนี้ผู้สอบบัญชีต้องสื่อสารข้อบกพร่องของการควบคุมภายในไปยังผู้มีหน้าที่ในการกำกับดูแลและผู้บริหารของกิจการตามมาตรฐานการสอบบัญชีรหัส 265 (สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2559ข, น. 10) การประเมินความเสี่ยงจากการทุจริต ได้นำทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต มาประยุกต์ใช้ ในมุมมองแรงกดดัน ผู้สอบบัญชีควรประเมินสภาพแวดล้อมของลูกค้ำว่ามีแรงกดดันหรือไม่ และการสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพในการปฏิบัติงานในการวางแผนการตรวจสอบที่สอดคล้องกับความเสี่ยง สื่อสารผลการตรวจสอบผ่านการแสดงความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชี เพื่อสะท้อนคุณภาพงบการเงินตามข้อเท็จจริงที่ตรวจพบเป็นสัญญาณเตือนภัยในงบการเงิน ให้แก่คณะกรรมการตรวจสอบผู้ถือหุ้น นักลงทุน สามารถรู้ทันและสามารถใช้ข้อมูลในงบการเงินการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจได้อย่างเหมาะสม

คุณภาพงบการเงินที่จะสะท้อนว่าสัญญาณอันตรายหรือไม่ในงบการเงิน ปัจจุบันงานวิจัยมีการวัดคุณภาพงบการเงินที่หลากหลาย ทั้งจากตัวเลขในงบการเงินในงบฐานะการเงิน งบกำไรขาดทุน กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน หมายเหตุประกอบงบการเงิน อัตราส่วนทางการเงิน เช่น อัตราการหมุนเวียนสินค้าคงเหลือ ลูกหนี้การค้า การเพิ่มขึ้นการขายอย่างผิดปกติ (ณปภัช จารุแพทย์ และพรพิพัฒน์ จูฑา, 2563, น. 42) และอัตราส่วนทางการเงิน เป็นตัวชี้วัดการทุจริตหรือสัญญาณเตือนภัย เช่น อัตราการหมุนเวียนลูกหนี้การค้า กำไรขั้นต้น เป็นต้น (เจษฎา เจริญสันติพงศ์, 2565; Sawangareerah and Thanathamthee, 2021, p. 1) กลไกการกำกับดูแลกิจการ ความสัมพันธ์คณะกรรมการบริษัท คณะกรรมการตรวจสอบ และฝ่ายบริหาร ที่มีหลายงานวิจัยพบว่าส่งผลต่อคุณภาพงบการเงิน (Hamdan, 2020, p. 135) นอกจากนี้วัดจากผลลัพธ์การตรวจสอบของผู้สอบบัญชีคือการแสดงความเห็นรายงานของผู้สอบบัญชี (วันสิริ ประเสริฐทรัพย์, 2565, น. 16) รวมถึงผู้สอบบัญชี เช่น

ความอิสระ มีค่าธรรมเนียมบริการอื่น ส่งผลกระทบต่อคุณภาพทางการเงิน (ธีรยุทธ์ รัตนโพธิ์แสงศรี และสันสกฤต วิจิตรเลขการ, 2554, น. 49)

แนวทางพิจารณาสัญญาณเตือนภัยการตกแต่งบัญชีในงบการเงิน

จากบทเรียนสถานการณ์การทุจริตทางการเงิน กลอบายการตกแต่งบัญชีในงบการเงินทั้งในและต่างประเทศบางส่วน ที่นำมาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจ รู้พื้นฐานการเงินและผลการดำเนินงานที่แท้จริง สรุปได้ดังนี้

บริษัท สตาร์ค คอร์เปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) หรือ STARK ในปี 2565 ราคาหุ้นลดลงอย่างมาก จากปัญหาทางการเงิน มีหนี้สินสูงมาก มีการขยายการลงทุนอย่างต่อเนื่อง มีการแสดงข้อมูลยอดขายและสินค้าคงเหลือที่ผิดปกติ รายงานวิเคราะห์ห่าอายุลูกหนี้ถูกจัดทำอย่างไม่ถูกต้อง และมีการเงินจ่ายล่วงหน้าค่าสินค้าผิดปกติ (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2566ก) โดย ก.ล.ต. มีการกล่าวโทษอดีตกรรมการและอดีตผู้บริหารร่วมกันทำการทุจริต มีการตกแต่งบัญชีในงบการเงินตั้งแต่ปี 2564 – 2565 มีการทำบัญชีไม่ถูกต้องปกปิดข้อเท็จจริง และให้ข้อมูลไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ทั้งของ STARK และบริษัทย่อย (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2567)

บริษัท โกลบอลกรีน เคมีคอล จำกัด (มหาชน) ในปี 2564 อดีตกรรมการและผู้บริหาร ร่วมกันดำเนินการให้บริษัทซื้อวัตถุดิบและจ่ายชำระเงินค่าซื้อเต็มจำนวนให้แก่ผู้ขาย โดยไม่ได้รับวัตถุดิบทั้งหมดหรือได้รับเพียงบางส่วน แต่กลับบันทึกในระบบบัญชีของบริษัทว่าได้รับวัตถุดิบครบถ้วนแล้ว รวมทั้งกรณีส่งมอบวัตถุดิบไปกลับโดยไม่ได้มีการกลับจริง (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2564)

บริษัท เค.ซี.พีร็อพเพอร์ตี้ จำกัด (มหาชน) ในปี 2558 อดีตกรรมการและผู้บริหาร มีการร่วมกันทุจริตยกยอกเงินที่ได้จากการออกและเสนอขายตัวแลกเงินระยะสั้น ในนามบริษัทเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือบุคคลอื่น โดยไม่มีการลงบันทึกบัญชี ทำให้บริษัทมีการบันทึกบัญชีไม่ถูกต้องไม่ตรงกับความเป็นจริง (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2561) และมีการสร้างราคาหุ้น ทำให้ราคาและปริมาณการซื้อขายหุ้นแตกต่างจากสภาพปกติของตลาด เพื่อจูงใจนักลงทุนรายอื่น (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2566ค)

บริษัท เวิลด์ คอร์เปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ในปี 2560 ในขณะนั้นผู้กระทำความผิด เคยดำรงตำแหน่งเป็นประธานกรรมการและประธานเจ้าหน้าที่บริหาร มีการกระทำทุจริตโดยแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ด้วยการทำธุรกรรมจะซื้อจะขายที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เพื่อเอื้อประโยชน์ตนเองและบุคคลที่สาม อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายและงบการเงินไม่ถูกต้อง (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2566ข)

China Huarong Asset Management Co., Ltd. เป็นบริษัทบริหารหนี้ด้วยคุณภาพรายใหญ่ 1 ใน 4 ของรัฐบาลจีน ในปี 2564 ไม่สามารถเปิดเผยผลประกอบการประจำปี 2563 ได้ทันเวลา และมีการรายงานถึงภาวะขาดทุน โดยที่บริษัทสอบบัญชี ไม่ได้มีการเปิดเผยสถานการณ์จริงของสินทรัพย์ในการสอบบัญชี และไม่ได้แสดงความเห็นการสอบบัญชีเกี่ยวกับธุรกรรมที่ผิดปกติ (ลงทุนแมน, 2566)

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ยังมีอีกหลายสถานการณ์ที่ไม่ได้กล่าวถึงโดยภาพรวม สัญญาณเตือนภัยการตกแต่งบัญชีในงบการเงิน ผู้เขียนจะมีแนวทางการพิจารณาผ่านการวิเคราะห์ทั้งงบการเงิน รวมถึงแรงจูงใจ โอกาส และการกระทำความผิด จากทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต ปัญหาตัวแทนจากทั่วโลก

การกำกับดูแลกิจการ และความอิสระของผู้สอบบัญชีที่มีส่วนสำคัญในการตรวจสอบและแสดงความเห็น รวมถึงผลงานวิจัยที่ผ่านมา จึงสรุปแนวทางในการพิจารณา ดังนี้

การวิเคราะห์งบการเงิน

1. การบันทึกรายได้ในปัจจุบันออกไปในอนาคต การบันทึกรายได้รับล่วงหน้า เช่น STARK สอดคล้องงานวิจัยการตกแต่งบัญชีมีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร การชะลอการรับรู้รายได้ในงวดปัจจุบันไปอนาคต (กมลชนก สุกุลเจริญ, 2562, น. 171)

2. การบันทึกค่าใช้จ่ายในงวดปัจจุบันไปในอนาคต การบันทึกจ่ายเงินล่วงหน้า เช่น STARK สอดคล้องงานวิจัยการตกแต่งบัญชีมีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร การชะลอการรับรู้ค่าใช้จ่ายในงวดปัจจุบันไปอนาคต (กมลชนก สุกุลเจริญ, 2562, น. 169)

3. การจ่ายเงินให้คู่กับบริษัทที่เกี่ยวข้องกัน มองดูน้ำหนักการจ่ายเงินให้คู่กับบริษัทที่เกี่ยวข้องว่าเงินให้คู่หรือเงินจ่ายล่วงหน้าเป็นของบริษัทที่เกี่ยวข้องกัน อาจมีแนวโน้มเป็นรายการไม่เกิดขึ้นจริง เช่น STARK

4. การตกแต่งบัญชีสินทรัพย์หรือหนี้สิน มีการบันทึกสินค้าทั้งที่ไม่มีการซื้อจริง เช่น บริษัท โกลบอลกรีน เคมีคอล จำกัด (มหาชน) หรือมีการรับเงินแต่นำไปใช้โดยไม่มีงบบันทึกบัญชี เช่น บริษัท เค.ซี.พีร็อพเพอร์ตี้ จำกัด (มหาชน)

5. การเพิ่มขึ้นของยอดขาย และลูกหนี้การค้าอย่างมีนัยสำคัญ รายการที่ผิดปกติที่เกิดขึ้นในช่วงสิ้นปี รวมถึง การขายให้บริษัทที่เกี่ยวข้องกันที่มีความผิดปกติ อาจเป็นการขายที่ไม่เกิดขึ้นจริง เพื่อให้ผลประกอบการดูดี เช่น STARK และสอดคล้องงานวิจัย (ณปภัช จารุแพทย์ และพรพิพัฒน์ จูฑา, 2563, น. 42; Sawangarreerah and Thanothamathee, 2021, p. 12)

6. การเพิ่มค่าใช้จ่ายที่ไม่เกิดขึ้นจริง ภายใต้อุดหนุนของผู้บริหาร เช่น การตั้งสำรองลูกหนี้การค้าจากการขายไม่เกิดขึ้นจริง ลูกหนี้ไม่มีอยู่จริง เมื่อไม่มีเงินเข้าจริง และในเวลาต่อมาจะดำเนินการตัดจำหน่ายหนี้สูญทางบัญชี เช่น STARK และการลดลงค่าใช้จ่ายที่ไม่เกิดขึ้นจริง ภายใต้อุดหนุนของผู้บริหาร การตัดจำหน่ายสำรองทางการบัญชี ต่อมามีการโอนกลับรายการสำรอง การทำให้กำไรเกินจริง เพื่อให้มีผลประกอบการที่ดีขึ้น สอดคล้องงานวิจัย การตกแต่งบัญชีมีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร (กมลชนก สุกุลเจริญ, 2562, น. 171)

7. ผลประกอบการไม่ดี มีปัญหาทางการเงิน มีหนี้สินจำนวนมาก ส่วนของผู้ถือหุ้นติดลบ แต่มีการขยายการลงทุนอย่างต่อเนื่อง เช่น STARK

8. อัตราการหมุนเวียนสินค้าคงเหลือที่ต่ำลง แสดงถึงการขายสินค้าไม่ได้ ส่งผลต่อมูลค่าสินค้าคงเหลือที่มีการด้อยค่า อัตราการหมุนเวียนลูกหนี้ต่ำลง แสดงการขายสินค้า เก็บเงินไม่ได้ มูลค่าลูกหนี้ที่มีการด้อยค่า เช่น STARK ทำให้ขาดสภาพคล่อง ส่งผลต่อกระแสเงินสดจากการดำเนินงาน สอดคล้องผลการวิจัย (ณปภัช จารุแพทย์ และพรพิพัฒน์ จูฑา, 2563, น. 42; Sawangarreerah and Thanothamathee, 2021, p. 12)

การแสดงความเห็นรายงานของผู้สอบบัญชี และความอิสระของผู้สอบบัญชี

9. อ่านรายงานของผู้สอบบัญชี กรณีที่มีการแสดงรายงานของผู้สอบบัญชีแบบที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น มีเงื่อนไข งบการเงินไม่ถูกต้อง ไม่แสดงความเห็น เช่น STARK ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นแบบไม่แสดงความเห็น เนื่องจากไม่สามารถได้มาซึ่งหลักฐานที่เพียงพออย่างเหมาะสมของตัวเลขในงบการเงิน ดังนั้นผู้อ่านต้องพิจารณาประเด็นปัญหาอะไรที่ผู้สอบบัญชีพบเกี่ยวกับการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญในงบการเงิน (วันสิริ ประเสริฐทรัพย์, 2565, น. 16)

10. มีค่าบริการอื่นที่มีใช้ค่าสอบบัญชี ที่มีผลต่อคุณภาพงบการเงิน เช่นบทเรียนในอดีตของบริษัทเอนรอน บริษัทพลังงานของประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้สอบบัญชีมีบริการอื่นนอกเหนือจากการสอบบัญชี ส่งผลให้การแสดงความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชีไม่สะท้อนข้อเท็จจริง เป็นผลจากความอิสระของผู้สอบบัญชีลดลง คุณภาพการตรวจสอบลดลงไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีที่กำหนด ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบพบการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ ทำให้คุณภาพกำไรลดลงไม่สะท้อนการดำเนินงานที่แท้จริง (ธีรยุทธ รัตนโพธิ์แสงศรี และสันสกฤต วิจิตรเลขการ, 2554, น. 6)

แรงจูงใจตามทฤษฎีสามเหลี่ยมทุจริต

11. โอกาสในการตกแต่งบัญชีจากระบบการควบคุมภายในมีข้อบกพร่อง ทำให้ฝ่ายบริหารกระทำการทุจริต ส่งผลต่องบการเงินไม่สะท้อนข้อเท็จจริง เช่น China Huarong Asset Management Co., Ltd.

12. แรงจูงใจเพื่อให้เป็นที่น่าเชื่อถือกับนักลงทุน โดยแสดงให้เห็นในงบการเงินว่ามีกำไรขยายการลงทุนอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่ผลประกอบการไม่ดี มีปัญหาทางการเงิน เช่น STARK การสร้างราคาหุ้นจูงใจนักลงทุน เช่น บริษัท เค.ซี.พีร็อพเพอร์ตี้ จำกัด (มหาชน)

13. การกระทำผิดเพื่อประโยชน์ส่วนตน โดยการนำเงินรายรับของบริษัทเพื่อเอื้อประโยชน์ตนเอง ทำให้บัญชีของบริษัทไม่ถูกต้อง เช่น บริษัท เค.ซี.พีร็อพเพอร์ตี้ จำกัด (มหาชน)

การกำกับดูแลกิจการ

14. ประธานกรรมการบริษัทและประธานฝ่ายบริหารเป็นคนเดียวกัน เช่น บริษัท เวิลด์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และจากเหตุการณ์ตัวอย่างข้างต้น จะพบว่าส่วนใหญ่การทุจริต เกิดจากความร่วมมือระหว่างกรรมการบริษัทและผู้บริหาร ดังนั้น กรรมการบริษัทที่ไม่มีความอิสระ ไม่สามารถกำกับและถ่วงดุลฝ่ายบริหาร ทำให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจเบ็ดเสร็จ ในการบริหารที่เอื้อประโยชน์ตนเอง ส่งผลต่องบการเงินที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดปัญหาตัวแทน จากการไม่ปฏิบัติตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2560; Rezaee and Kedia, 2012, p. ๗) และผลวิจัย Hamdan (2020, p. 135) ขนาดของคณะกรรมการอิสระยิ่งมาก ส่งผลดีต่อคุณภาพกำไร และคณะกรรมการบริษัทที่มีอิสระมีความสัมพันธ์มูลค่ากิจการ (วันสิริ ประเสริฐทรัพย์, 2564, น. 140)

จากที่กล่าวข้างต้นจึงสรุปแนวทางในการพิจารณาสัญญาณเตือนภัยการตกแต่งบัญชีในงบการเงินดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปแนวทางพิจารณาสัญญาณเตือนภัยการตกแต่งบัญชีในงบการเงิน

งบการเงิน				
การใช้ดุลยพินิจผู้บริหาร	งบฐานะการเงิน	งบกำไรขาดทุน	งบกระแสเงินสด	หมายเหตุประกอบงบการเงิน
- การตัดจำหน่ายสำรองทางการบัญชี การโอนกลับรายการสำรอง เพื่อทำ	- อัตราการหมุนเวียนสินค้าคงเหลือและลูกหนี้การค้าช้าลง - การเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์หรือหนี้สิน เช่น	- การรับรู้รายได้เร็วหรือทำรายได้ให้มากขึ้นหรือการลดลงของค่าใช้จ่าย เพื่อให้ผลประกอบการดีขึ้น	- กระแสเงินสดจากการดำเนินงานติดลบ มีปัญหาสภาพคล่อง หรือการเติบโตเร็วมาก	- รายการระหว่างบริษัทที่เกี่ยวข้องกัน เช่นการซื้อหรือขาย ภูหรือให้ภูที่ไม่เกิดขึ้นจริง

งบการเงิน				
การใช้ดุลยพินิจ ผู้บริหาร	งบฐานะการเงิน	งบกำไรขาดทุน	งบกระแส เงินสด	หมายเหตุ ประกอบงบ การเงิน
ให้กำไรเกินจริง	1) ลูกหนี้การค้าที่เกิด จากขายไม่เกิดขึ้นจริง ส่งผลต่อการตัดจำหน่าย หนี้สูญไม่เกิดขึ้นจริง 2) สินค้าคงเหลือ ที่เกิด จากการซื้อไม่ได้เกิดจริง ทำให้แสดงบัญชีสินค้า คงเหลือสูงเกินจริง 3) ประเมินมูลค่า สินทรัพย์สูงเกินจริงไม่ สมเหตุสมผล	- การเลื่อนรับรู้รายได้ ออกไปหรือการเลื่อน การรับรู้ค่าใช้จ่าย ออกไป - รายการซื้อขายที่ ผิดปกติ ที่เกิดขึ้น ในช่วงสิ้นปี - มีผลการดำเนินงาน ขาดทุนอย่างต่อเนื่อง	ต้องพิจารณาที่มา รายรับ	- รายการที่ไม่ เป็นตัวเงิน เช่น การค้าประกัน
ทฤษฎี สามเหลี่ยม ทุจริต	โอกาส ระบบการควบคุมภายในที่มีจุดอ่อน แรงจูงใจ/ความกดดัน ผลประกอบการไม่ดี ส่งผลต่อค่าตอบแทน และการดำรงอยู่ของ ฝ่ายบริหาร หาเหตุการณ์กระทำผิด เอื้อประโยชน์ตนเอง รวมถึงช่องโหว่กฎระเบียบ และการกำหนด บทลงโทษเบา			
การกำกับดูแล กิจการ	คณะกรรมการบริษัท ความไม่มีประสิทธิภาพตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี ความไม่อิสระ ของคณะกรรมการบริษัท ประธานกรรมการบริษัทและประธานฝ่ายบริหารเป็นบุคคล เดียวกัน ทำให้เกิดปัญหาตัวแทน ในการกำกับดูแลถ่วงดุลอำนาจฝ่ายบริหาร			
ผู้สอบบัญชี	ความเห็นรายงานของผู้สอบบัญชี - มีเงื่อนไข - งบการเงินไม่ถูกต้อง - ไม่แสดงความเห็น ความอิสระ มีค่าบริการอื่นที่มีค่าใช้จ่ายสูงกว่า			

ที่มา: วันสิริ ประเสริฐทรัพย์

สรุปผล

การตกแต่งบัญชีในงบการเงิน อาจเกิดจากแรงจูงใจค่าตอบแทนจากผลการดำเนินงาน การตกแต่งผล
การดำเนินงานจากฝ่ายบริหารที่ขาดจริยธรรม จึงทำให้เกิดการบิดเบือนตัวเลขในงบการเงิน ในขณะเดียวกัน
คณะกรรมการบริษัท มีปัญหาตัวแทน ไม่มีความอิสระ ในการกำกับและถ่วงดุลฝ่ายบริหาร ตามหลักการกำกับดูแล
กิจการที่ ผู้กำกับดูแลบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ คาดหวังจะทำให้เกิดความโปร่งใส และตระหนัก

ผลประโยชน์สาธารณะ รวมถึงผู้สอบบัญชีจากสำนักงานสอบบัญชีที่ได้รับความเห็นชอบจาก ก.ล.ต. ที่เสนอรายงานของผู้สอบบัญชีไม่สะท้อนข้อมูลในงบการเงินที่แท้จริง ส่งผลเสียหายต่อผู้มีส่วนได้เสียไม่ทราบข้อมูลที่แท้จริง ดังนั้น เพื่อให้สามารถเข้าถึงสัญญาณเตือนภัยการตกแต่งบัญชีในงบการเงินของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ได้ทันเวลา จึงมีข้อเสนอแนะแนวทางการตรวจพบ และแนวทางการป้องกัน เพื่อรู้ทันสัญญาณเตือนภัย สรุปได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะแนวทางการตรวจพบ

1. การวิเคราะห์งบการเงิน งบฐานะการเงิน งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสด รวมถึง หมายเหตุประกอบงบการเงิน และการใช้ดุลยพินิจผู้บริหาร ดังนี้
 - 1.1 อัตราส่วนทางการเงิน เช่น อัตราหมุนเวียนสินค้าคงเหลือ และลูกหนี้การค้าค้าง
 - 1.2 งบกำไรขาดทุน การเลื่อนรับรู้รายได้เร็วขึ้น เช่น การบันทึกรายได้รับล่วงหน้า หรือการรับรู้รายได้ไม่ได้เกิดขึ้นจริง เช่น การเพิ่มขึ้นของยอดขาย ลูกหนี้การค้า โดยเฉพาะในช่วงสิ้นปี การเลื่อนการรับรู้ค่าใช้จ่าย ทำให้มีการลดลงของค่าใช้จ่ายอย่างมีนัยสำคัญ
 - 1.3 งบฐานะการเงิน การตกแต่งบัญชีสินทรัพย์ เช่น ลูกหนี้การค้าไม่เกิดขึ้นจริง หรือหนี้สิน เช่น ชื่อสินค้าไม่เกิดขึ้นจริง ประเมินมูลค่าสินทรัพย์ไม่สมเหตุผล
 - 1.4 งบกระแสเงินสด กระแสเงินสดจากการดำเนินงาน (CFO) ติดลบ หรือมีการเติบโตเร็วมาก
 - 1.5 หมายเหตุประกอบงบการเงิน เช่น รายการซื้อขาย เงินให้กู้หรือกู้แก่บริษัทที่เกี่ยวข้องกัน รายการไม่เป็นตัวเงิน
 - 1.6 รายการเกี่ยวกับการใช้ดุลยพินิจผู้บริหาร เช่น การตัดจำหน่ายสำรองทางการบัญชี การโอนกลับรายการสำรอง
2. การแสดงความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชี แบบมีเงื่อนไข แบบไม่แสดงความเห็น และงบการเงินไม่ถูกต้อง ชี้ให้เห็นว่างบการเงินมีการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ รวมถึงผู้สอบบัญชีไม่มีความอิสระหรือมีค่าบริการอื่นที่สูงกว่าค่าธรรมเนียมสอบบัญชี ที่อาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ตนเอง
3. กลไกการกำกับดูแลกิจการที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดปัญหาตัวแทน เช่น กรรมการบริษัทขาดความเป็นอิสระ ประธานกรรมการบริษัทเป็นคนเดียวกับประธานฝ่ายบริหาร ไม่สามารถถ่วงดุลฝ่ายบริหาร ส่งผลต่อการกำกับดูแลคุณภาพรายงานทางการเงิน
4. แรงจูงใจจากผลประโยชน์ไม่ดี มีผลต่อคำตอบแทนและการคงอยู่ผู้บริหาร โอกาสในการกระทำผิดจากระบบการควบคุมภายในมีข้อบกพร่อง รวมถึงหาเหตุกระทำผิด จากพฤติกรรมส่วนตัว กฎระเบียบที่ไม่เข้มแข็งและบทลงโทษที่อ่อนแอ

ข้อเสนอแนะแนวทางการป้องกัน

1. นักวิเคราะห์และนักลงทุนควรติดตามข้อมูลธุรกิจอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับสัญญาณเตือนภัยในงบการเงินเบื้องต้นด้วยตนเอง รวมถึงการอ่านการแสดงความเห็นในหน้ารายงานของผู้สอบบัญชี เพื่อให้ทราบฐานะการเงินในงบการเงิน และผลการดำเนินงานที่แท้จริง
2. ผู้สอบบัญชี ต้องมีความอิสระ ตามจรรยาบรรณวิชาชีพบัญชี ปฏิบัติงานตรวจสอบด้วยความระมัดระวังรอบคอบ ตระหนักถึงความรับผิดชอบเกี่ยวกับการพิจารณาการทุจริต ในการตรวจสอบงบการเงิน นอกจากนี้ต้องสื่อสารข้อบกพร่องของการควบคุมภายในไปยังผู้มีหน้าที่ในการกำกับดูแลและผู้บริหารของกิจการ รวมถึงประเมินความเสี่ยงจากการทุจริต ในมุมมองแรงกดดัน และการสังเกตและสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพในการปฏิบัติงานและการแสดงความเห็น

3. คณะกรรมการตรวจสอบ ของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ ต้องกำกับดูแลคุณภาพงบการเงินของฝ่ายบริหาร ร่วมฝ่ายตรวจสอบภายใน และผู้สอบบัญชี เกี่ยวกับความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชี ข้อเสนอแนะ และข้อบกพร่องระบบการควบคุมภายใน

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก สกุลเจริญ. (2562). ผลกระทบของการตกแต่งบัญชีและการกำกับดูแลกิจการที่มีต่อคุณภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- เจษฎา เจริญสันติพงศ์. (2565). วิเคราะห์งบการเงินเบื้องต้น ก่อนตัดสินใจลงทุน. <https://www.setinvestnow.com/th/knowledge/article/111-tsi-analyze-financial-statement-before-investing-in-stocks>.
- ณปภัช จารุแพทย์ และพรพิพัฒน์ จูฑา. (2563). สัญญาณเตือนภัยการตกแต่งบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. *วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 4(2), 42-55.
- ธีรยุทธ์ รัตนโพธิ์แสงศรี และสันสกฤต วิจิตรเลขการ. (2554, 1-4 กุมภาพันธ์). ผลกระทบของค่าบริการอื่นที่ไม่ใช่ค่าสอบบัญชีต่อคุณภาพกำไร [เอกสารนำเสนอ]. เรื่องเต็มการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 49 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.
- ลงทุนแมน. (2566). *Deloitte* ในปีก็ถึง ถูกสั่งปิด 3 เดือน ปรับ 1,000 ล้านบาท. <https://www.longtunman.com/44614>.
- วันสิริ ประเสริฐทรัพย์. (2564). การกำกับดูแลกิจการ การเลือกผู้สอบบัญชี และมูลค่ากิจการของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ที่มีผลประเมินการกำกับดูแลกิจการระดับดีเลิศ. *วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร*, 18(1), 140-163.
- วันสิริ ประเสริฐทรัพย์. (2565). อิทธิพลคุณลักษณะของคณะกรรมการตรวจสอบที่มีผลต่อการแสดงความเห็นแบบที่เปลี่ยนแปลงไปในประเทศไทย. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 8(2), 14-24.
- สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2559ก). *มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 240 ความรับผิดชอบของผู้สอบบัญชีเกี่ยวกับการพิจารณาการทุจริตในการตรวจสอบงบการเงิน*. https://acprostd.tfac.or.th/test_std/uploads/files/TSA/2566_TSA240.pdf.
- สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2559ข). *มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 265 การสื่อสารข้อบกพร่องของการควบคุมภายในไปยังผู้มีหน้าที่ในการกำกับดูแลและผู้บริหารของกิจการ*. https://acprostd.tfac.or.th/test_std/uploads/files/TSA/2566_TSA265.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2560). *หลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีสำหรับบริษัทจดทะเบียน*. https://www.sec.or.th/TH/Documents/CompanyHandbooksandGuidelines/CGcode2560_th.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2561). *ข่าว ก.ล.ต.* https://www.sec.or.th/TH/Pages/News_Detail.aspx?SECID=6908&NewsNo=2&NewsYear=2561&Lang=TH.

- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2564). ข่าว ก.ล.ต. https://www.sec.or.th/TH/Pages/News_Detail.aspx?SECID=8883.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2566ก). ข่าว ก.ล.ต. <https://weblink.set.or.th/dat/news/202311/0832NWS301120231704140152T.pdf>.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2566ข). ข่าว ก.ล.ต. https://www.sec.or.th/TH/Pages/News_Detail.aspx?SECID=10241.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2566ค). ข่าว ก.ล.ต. https://www.sec.or.th/TH/Pages/News_Detail.aspx?SECID=9885.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2567). ข่าว ก.ล.ต. https://www.sec.or.th/TH/Pages/News_Detail.aspx?SECID=10597.
- Cressey, D. R. (1953). *Other people's money: a study in the social psychology of Embezzlement*. Glencoe, IL: The Free Press.
- Hamdan, A. (2020). The role of the audit committee improving earnings quality: The case of industrial companies in GCC. *Journal of International Studies*, 13(2), 127-138.
- Rezaee, Z. & Kedia, B. L. (2012). Role of corporate governance participants in preventing and detecting financial statement fraud. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*, 4(2), 176-205.
- Sawangarreerah, S. & Thanothamathee, P. (2021). Detecting and Analyzing Fraudulent Patterns of Financial Statement for Open Innovation Using Discretization and Association Rule Mining. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 7(2), 1-18.